

חוקי התורה וסיפורי הנביאים לפי חז"ל

ד"ר עדינה שטרנברג (שיעור מס' 144)

adina80@gmail.com

1. בבלי תמורה טז ע"א :

אמר רב יהודה אמר שמואל: שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה. אמרו לו ליהושע שאל! אמר ליה: (דברים ל') 'לא בשמים היא'. אמרו לו לשמואל שאל! אמר להם: 'אלה המצוות' - שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה. אמר ר' יצחק נפחא: אף חטאת שמתו בעליה נשתכחה בימי אבלו של משה. אמרו לפנחס שאל! אמר ליה לא בשמים היא. אמר לו לאלעזר: שאל! אמר להם: אלה המצוות - שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שנפטר משה רבינו לגן עדן, אמר לו ליהושע: שאל ממני כל ספיקות שיש לך! אמר לו: רבי, כלום הנחתיך שעה אחת והלכתי למקום אחר? לא כך כתבת בי (שמות ל"ג) ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל! מיד תשש כחו של יהושע, ונשתכחו ממנו שלש מאות הלכות, ונולדו לו שבע מאות ספיקות, ועמדו כל ישראל להרגו. אמר לו הקדוש ברוך הוא: לומר לך אי אפשר, לך וטורדן במלחמה, שנאמר (יהושע א') ויהי אחרי מות משה עבד ה' ויאמר ה' וגו'.

במתניתין תנא: אלף ושבע מאות קלין וחמורין, וגזירות שוות, ודקדוקי סופרים נשתכחו בימי אבלו של משה. אמר רבי אבהו: אעפ"כ החזירן עתניאל בן קנז מתוך פלפולו, שנאמר – (יהושע ט"ו) וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב (הקטן ממנו) [ויתן לו את עכסה בתו לאשה].

2. בבלי בבא קמא ב ע"ב :

תנו רבנן, ג' אבות נאמרו בשור: הקרן, והשן, והרגל. קרן מנלן? דתנו רבנן: (שמות כ"א) 'כי יגח' - אין נגיחה אלא בקרן, שנאמר: (מלכים א' כ"ב) 'ויעש לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל ויאמר כה אמר ה' באלה תנגח את ארס' וגו', ואומר: (דברים ל"ג) 'בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח'. מאי ואומר? וכי תימא, דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן [לומדים], תא שמע: 'בכור שורו הדר לו'. והאי מילף [לימוד] הוא? גילוי מילתא בעלמא הוא דנגיחה בקרן הוא!

3. רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ט :

הלכה א] דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת שנאמר את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרון לעשות לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו, ונאמר והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת, הא למדת שכל דברי תורה מצווין אנו לעשותן עד עולם, וכן הוא אומר חוקת עולם לדורותיכם, ונאמר לא בשמים היא, הא למדת שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, לפיכך אם יעמוד איש בין מן האומות בין מישראל ויעשה אות ומופת ויאמר שה' שלחו להוסיף מצוה או לגרוע מצוה או לפרש במצוה מן המצוות פירוש שלא שמענו ממשה, או שאמר שאותן המצוות שנצטוו בהן ישראל אינן לעולם ולדורי דורות אלא מצוות לפי זמן היו, הרי זה נביא שקר שהרי בא להכחיש נבואתו של משה, ומיתתו בחנק על שהזיד לדבר בשם ה' אשר לא צוהו, שהוא ברוך שמו צוה למשה שהמצוה הזאת לנו ולבנינו עד עולם ולא איש אל ויכזב.

הלכה ב] א"כ למה נאמר בתורה נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך, לא לעשות דת הוא בא אלא לצוות על דברי התורה ולהזהיר העם שלא יעברו עליה, כמו שאמר האחרון שבהן זכרו תורת משה עבדי, וכן אם צונו בדברי הרשות כגון לכו למקום פלוני או אל תלכו, עשו מלחמה היום או אל תעשו, בנו חומה זו או אל תבנוה, מצוה לשמוע לו והעובר על דבריו חייב מיתה בידי שמים שנאמר והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי הנביא אשר ידבר בשמי אנכי אדרוש מעמו.

4. בבלי מועד קטן ה ע"א :

מצינין את הקברות. אמר רבי שמעון בן פזי: רמז לציון קברות מן התורה מנין - תלמוד לומר (יחזקאל ל"ט) 'וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון'.

אמר ליה רבינא לרב אשי: הא מקמי דליתי [לפני שבא] יחזקאל מאן אמר? –

ולטעמיך [ולשיטתך], הא דאמר [זה שאמר] רב חסדא: דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו, מדברי יחזקאל בן בוזי למדנו: (יחזקאל מ"ד) 'כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבוא אל מקדשי' (לשרתני), מקמי דליתי יחזקאל מאן אמר? אלא: גמרא גמירי לה [הוא למד זאת מרבותיו], ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא [ובא יחזקאל והסמיך את זה לפסוקים]. הכא נמי [כאן גם]: גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא. רבי אבהו אמר מהכא: (ויקרא י"ג) וטמא טמא יקרא - טומאה קוראה לו, ואומרת לו: פרוש. וכן אמר רבי עוזיאל בר בריה דרבי עוזיאל רבה: טומאה קוראה לו ואומרת לו: פרוש.

5. תוספתא מסכת סוטה (ליברמן) פרק יד :

הלכה א] רבן יוחנן בן זכאי אומר משרבו הרצחנין בטלה ערופה לפי שאין עגלה ערופה באה אלא על הספק עכשיו רבו ההורגין בגלוי. הלכה ב] משרבו המנאפין פסקו מי מרים לפי שאין מי מרים באין אלא על הספק עכשיו כבר רבו הרואין בגלוי. הלכה ג] משרבו בעלי הנאה בא חרון אף לעולם ובטל כבוד תורה משרבו לוחשי לחישות בבית דין נתעוותו המעשים ונתקלקלו הדינין ופסקה השכינה מישראל. הלכה ד] משרבו רואין לפנים בטל לא תכירו פנים במשפט ופסק לא תגורו מפני איש ופרקו מהן עול שמים והמליכו עליהם עול בשר ודם. הלכה ה] משרבו מטילי מלאי על בעלי בתים רבה שוחד והוטה משפט והיו לאחור ולא לפנים ועליהם נאמר כעל בני שמואל 'ולא הלכו בניו בדרכיו' וגוי' וכי לקחו שוחד ומשפט הטו? הלכה ו] ר' מאיר אומר חלקם שאלו בפייהם. ר' יהודה אומר מלאי הטילו על בעלי בתים. ר' עקיבא אומר מתנות נטלו בזרוע. ר' יוסה אומר קופה של מעשרות לקחו בזרוע. אף על פי שלא קלל עלי את שמואל אלא על תניי ראה היאך דבקה בו.

6. רש"י על בבלי סוטה מז ע"ב :

הדיינים מטילין מלאי פרקמטיא שלהם על בעלי בתים היודעים בטיב סחורה שישתכרו הדיינין על ידו.

7. בבלי פסחים נג ע"ב :

תודוס איש רומי... רבי יוסי בר אבין אמר: מטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים היה, דאמר רבי יוחנן: כל המטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים - זוכה ויושב בישיבה של מעלה, שנאמר (קהלת ז) 'כי בצל החכמה בצל הכסף'. **רש"י**: מטיל מלאי - נותן סחורה לתלמידי חכמים להשתכר בה.

8. בבלי שבת נה ע"א - נו ע"א :

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל האומר בני שמואל חטאו - אינו אלא טועה, שנאמר 'ויהי כי זקן שמואל ובניו לא הלכו בדרכיו' (שמ"א ח' א-ג), בדרכיו הוא דלא הלכו - מיחטא נמי לא חטאו. אלא מה אני מקיים 'ויטו אחרי הבצע' (שם, ג) - שלא עשו כמעשה אביהם, שהיה שמואל הצדיק מחזר בכל מקומות ישראל ודן אותם בעריהם, שנאמר 'והלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל (שמ"א ז' טז). והם לא עשו כן, אלא ישבו בעריהם כדי להרבות שכר לחזניהן ולסופריהן.

9. בבלי יומא ט ע"א-ע"ב :

אמר רבי יוחנן בן תורתא: מפני מה חרבה שילה - מפני שהיו בה שני דברים, גלוי עריות ובוזיון קדשים. גלוי עריות - דכתיב 'ועלי זקן מאד ושמע את כל אשר יעשון בניו לכל ישראל ואת אשר ישכבון את הנשים הצבאות פתח אהל מועד' (שמ"א ב' כב).

ואף על גב דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל האומר בני עלי חטאו - אינו אלא טועה, מתוך ששהו את קיניהן. מיהא מעלה עליהן הכתוב כאילו שכבסו.

בזיון קדשים - דכתיב 'גם בטרם יקטרון את החלב ובא נער הכהן ואמר לאיש הזבח תנה בשר לצלות לכהן ולא יקח ממך בשר מבשל כי אם חי ויאמר אליו האיש קטר יקטרון כיום החלב וקח לך כאשר תאוה נפשך ואמר לו כי עתה תתן ואם לא לקחת בחזקה ותהי חטאת הנערים גדולה מאד את פני ה' כי נאצו האנשים את מנחת ה' (שם, פס' טו-יז).

11. מדרש שמואל פרשה א :

[ח] ויהי היום (שמ"א א' ד) רבי יהושע בן לוי אמר זה יומא של עצרת.

12. אגדת בראשית פרק ג :

שנאמר ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה (שמ"א א' ג), מפסח לפסח, שנאמר ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה (שמות י"ג י).

13. תרגום המיוחס ליונתן :

וסליק גברא ההוא מקרתיה מזמן מועד למועד... והוה יום מועדא...

14. ירושלמי ברכות פרק ט הלכה ה, דף יז טור ג :

'אל תבוז כי זקנה אמך' א"ר יוסי בר בון אם נתיישנו דברי תורה בפוך אל תבוזה עליהן. מה טעמא 'ואל תבוז כי זקנה אמך' אמר רבי זעירא אם נזדקנה אומתך עמוד וגודרה, כשם שעשה אלקנה שהיה מדריך את ישראל לפעמי רגלים הדא הוא דכתיב 'ועלה האיש ההוא מעירו' וגו'

15. אליהו רבה (איש שלום) פרשה ט :

כיוצא בדבר אתה אומר, 'ויהי איש אחד מן הרמתים' וגו' (שמ"א א'), היה אלקנה עולה ארבעה פעמים בשנה, שלשה מן התורה ואחת שקיבל עליו, שנאמר ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה וגו' (שמ"א א' ג), אלקנה הוא עלה ואשתו ובניו ובנותיו ואחיו ואחיותיו וכל קרוביו עמו וכל בני ביתו היה מעלה את הכל עמו, אמר, שלא [ילמדו] דרך עבודה זרה מן הכנענים ומן הפושעים ויעשו דבר שלא כתורה.

דבר אחר למה מעלה את הכל עמו, כשהיו עולין בדרך ולנין ברחובה של עיר, מתקבצים האנשים לבד והנשים לבד, שכן האיש מדבר עם האיש, אשה עם האשה, גדול עם גדול, קטון עם קטון, והיתה המדינה מרגשת והיו שואלין להן להיכן תלכו, ואומרים אל בית הא-להים שבשילה שמשם תצא תורה ומשם מצוות, ואתם למה לא תבואו עמנו ונלך ביחד, מיד עיניהם משגרות דמעות, אמרו להן נעלה עמכן, אמרו להן הין, עוד לשנה הבאה חמשה בתים, לשנה אחרת עשרה בתים, לשנה אחרת הרגישה כולה לעלות, והיו עולין הימינה כששים בתים, ובדרך שהיה עולה שנה זו לשנה אחרת אינו עולה אלא בדרך אחרת, אלקנה הכריע את ישראל לכף זכות וחינך אותם במצוות, וזכו רבים על ידו, הקדוש ברוך הוא בוחן לבות וכליות אמר לו, אלקנה את הכרעתה את ישראל לכף זכות וחינכתם במצוות, וזכו רבים על ידיך, אני אוציא ממך בן שיכריע את ישראל לכף זכות ויחנך אותם במצוות ויזכה רבים על ידיו. הא למדתה שבשכר אלקנה שמואל...

16. תוספתא סוטה פרק ג' :

הלכה טז] אבשלום בשערו מרד שנאמר 'וכאבשלום לא היה איש יפה' וגו' 'ובגלחו את ראשו' וגו' לפיכך לקה בשערו. ר' יהודה הנשיא אומר אבשלום נזיר עולם היה ואחד לשנים עשר חדש היה מגלח שנאמר 'ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא ואשלם' וגו' 'כי נדר נדר עבדך' וגו'.

ר' נהוראי אומר אחד לשלשים יום היה מגלח שנאמר 'והיה מקץ ימים לימים' וגו'.

ר' יוסה אומר כל ערב שבת היה מגלח שכן דרך מלכים לגלח מערב שבת לערב שבת כמה שנאמר בכהנים 'וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו' וגו'...

ולפי שבא על עשר פלגשי אביו לפיכך נתלו בו עשר לונכיות שנאמר 'ויסבו עשרה נערים' וגו'.

17. תוספות מסכת זבחים ק"ז ע"ב :

והא דאמר' בתוספתא ר' יהודה אומר אבשלום נזיר היה...

18. מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דשירה פרשה ב :

ר' יהודה אומר נזיר עולם היה והיה מגלח לשנים עשר חדש שנאי' והי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא וגוי' ואומר כי נדר נדר עבדך בשבתי בגי' וגוי' (שם /שמואל ב' /טו ז - ח),
ר' יוסי הגלילי אומר נזיר ימים היה והיה מגלח אחת לשלשים יום שני' מקץ ימים לימים וגוי',
רבי אוי' כל ערב שבת היה מגלח שכן דרך בני מלכים לגלח בכל ערב שבת.

19. משנה מסכת נזיר פרק א' :

[ד] הריני נזיר כשער ראשי וכעפר הארץ וכחול הים הרי זה נזיר עולם ומגלח אחת לשלשים יום.
רבי אומר אין זה מגלח אחת לשלשים יום, ואיזהו שמגלח אחת לשלשים יום האומר הרי עלי נזירות כשער ראשי וכעפר הארץ וכחול הים :

20. משנה מסכת נזיר פרק א' :

[ב]...מה בין נזיר עולם לנזיר שמשון? נזיר עולם הכביד שערו מיקל בתער ומביא שלש בהמות ואם נטמא מביא קרבן טומאה, נזיר שמשון הכביד שערו אינו מיקל ואם נטמא אינו מביא קרבן טומאה :

21. משנה מסכת נזיר פרק ט' :

[ה] נזיר היה שמואל כדברי רבי נהוראי שנאמר (שמואל א' א') 'ומורה לא יעלה על ראשו'. נאמר בשמשון (שופטים י"ג) 'ומורה' ונאמר בשמואל 'ומורה' מה מורה האמורה בשמשון נזיר אף מורה האמורה בשמואל נזיר.
אמר רבי יוסי והלא אין מורה אלא של בשר ודם.
אמר לו רבי נהוראי והלא כבר נאמר (שמואל א' ט"ז) 'ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני' שכבר היה עליו מורה של בשר ודם :

22. ספרי במדבר פיסקא כה :

אין לי אלא מי שיש לו הפסק לנזירותו, נזיר עולם מנין? תלמוד לומר 'כל ימי נזרו קדוש הוא' להביא את נזיר עולם.

23. תוספתא נזיר פרק א' :

[ה]... ר' יהודה אומי' נזיר שמשון מטמא למתים שמשון עצמו ניטמא למתים
ר' שמעון אומר האומר הריני כשמשון לא אמר כלום שלא יצתה נזירות מפיו עליו.

24. משנה מסכת סנהדרין פרק ב' :

[א] כהן גדול דן ודנין אותו, מעיד ומעידין אותו...
[ב] המלך לא דן ולא דנין אותו, לא מעיד ולא מעידין אותו, לא חולץ ולא חולצין לאשתו, לא מיבס ולא מיבמין לאשתו.
רבי יהודה אומר אם רצה לחלוץ או ליבס זכור לטוב. אמרו לו אין שומעין לו. ואין נושאים אלמנתו. רבי יהודה אומר נושא המלך אלמנתו של מלך, שכן מצינו בדוד שנשא אלמנתו של שאול שנאמר (שמואל ב') 'ואתנה לך את בית אדוניך ואת נשי אדוניך בחיקך' :

[ג] מת לו מת אינו יוצא מפתח פלטרין שלו. רבי יהודה אומר אם רוצה לצאת אחר המטה יוצא, שכן מצינו בדוד שיצא אחר מטתו של אבנר שנאמר (שמי"ב ג') 'והמלך דוד הולך אחר המטה'. אמרו לו לא היה הדבר אלא לפייס את העם...
[ד] 'לא ירבה לו נשים' אלא שמנה עשרה... 'לא ירבה לו' סוסים אלא כדי מרכבתו. 'וכסף וזהב לא ירבה לו מאדי' אלא כדי ליתן אספניא. וכותב לו ספר תורה לשמו. יוצא למלחמה מוציאה עמו, נכנס מכניסה עמו, יושב בדין היא עמו, מיסב היא כנגדו שנאמר 'והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו' :

[ו] אין רוכבין על סוסו, ואין יושבין על כסאו, ואין משתמשין בשרביטו, ואין רואין אותו כשהוא מסתפר, ולא כשהוא ערום, ולא בבית המרחץ שנאמר 'שום תשים עליך מלך' שתהא אימתו עליך :